FELICIA ŞERBAN

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

Observaţiile şi sugestiile de faţă vin în continuarea notelor lexicale şi etimologice precedente[1], referitoare la volumele din seria nouă a *Dicţionarului limbii române* care vor cuprinde litera L, elaborată la Institutul „Al. Philippide" din Iaşi şi la Institutul „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca (fragmentul *lâgâlie – lâu*, precum şi partea *li – luzulă*)[2].

Läibărúş s.n., utilizat regional cu sensul 'registru de impozite', apare în BL II, p. 55[3] şi este redactat în primul tom (redactat la Iaşi) cu etimologia necunoscută. Considerăm că este o variantă a substantivului neutru *libăruş*, utilizat în Transilvania, învechit, cu sensul 'carnet în care sunt însemnate impozitele, dările' (cf. VAIDA, REV. CRIT. III, p. 159); provine din lat. *libellus* şi magh. *libellus* (la care *s* din final se pronunţă *ş*).

Läspădáie s.f. este folosit prin sud-estul Transilvaniei, 'strat, pătură subţire' şi 'fulg mare de zăpadă', pl. *lăspădăi* (DR, X, p. 295); autorii părţii respective din dicţionar consideră că acest cuvânt provine din *lespede*, deşi acesta nu este un cuvânt cu circulaţie populară. În partea redactată de alţi autori, vom găsi acelaşi sens la *lospătúră* (UDRESCU, GL.), care este pus în legătură cu *lóspă* – una dintre variantele lui *lódbă* (< ucr.) –, la care există, pe lângă sensul de 'ţandără' (COMAN, GL.; UDRESCU, GL.), şi cel de 'fulg' (*ibidem*).

Leancár s.m. (Iht.) este un nume regional pentru 'boiştean', atestat la BĂCESCU, P. 36, 72 în Pipirig, judeţul Neamţ. Ar trebui să devină variantă la *lincár*, atestat, din aceeaşi zonă, în GLOSAR REG., întrucât acesta din urmă are mai multe atestări; în Maramureş, la Firiza, cuvântul mai înseamnă 'ţipar' (ALR I, 1 745/355), având şi varianta *lingár*.

Leárfă, **leoárbă**: *learfă* s.f. 'persoană care vorbeşte mult; flecar', atestat în LEXIC REG. II, p. 96 din apropierea oraşului Tecuci (comuna Ţepu), ar putea fi o variantă a lui *leoárbă*, cu acelaşi sens, consemnat la UDRESCU, GL., cuvânt cu o arie de circulaţie mult mai largă, cu sensul de 'gură ca organ al vorbirii'. *Leoarbă* este, probabil, un postverbal al lui *leorbăí*, variantă a verbului *leorpăi* 'a mânca sau

[1] *Note etimologice şi lexicale,* în DR, serie nouă, IX–X, 2004–2005, p. 186–189.
[2] Pentru unele amănunte asupra redactării materialului, vezi scurta introducere la aceleaşi note.
[3] Vom utiliza siglele *Dicţionarului limbii române.*

a bea sorbind zgomotos', prin alunecarea semantică de la 'gură ca parte a aparatului digestiv' la 'gură ca organ al vorbirii'.

Leibărícă (**lăibărícă**), **lăibăráş** s.f., regionalisme, diminutive ale lui *láibăr*, se foloseau odinioară la oraş pentru a denumi vesta scurtă de pânză, încheiată în faţă cu nasturi, purtată de fetiţe pe sub bluză şi de care erau prinse jartierele (com. din Cluj-Napoca); în zona Munţilor Apuseni (oraşul Câmpeni), obiectul respectiv de îmbrăcăminte avea forma *leibărícă*, prin hiperurbanism.

Lencăzí, lingălí: *lencăzí,* verb reflexiv cu sensul 'a se plânge (**3**), a se văita (**1**)', atestat în LEXIC REG. 20 din Şomcuta Mare – Baia Mare, ar putea fi pus în legătură cu *lingălí* 'a plânge cu zgomot, a hohoti', consemnat în ALR II/I, h. 34/279 (Bocşa – Zalău), pentru care în DLR serie nouă se trimite la verbul *lingăi.*

Leoáră s.f. 'vagon-platformă', atestat în satul Părhăuţi (aproape de Suceava) este scris *lioră* în LEXIC REG. II, p. 125; conform prevederilor din DOOM^2 (p. XLVII), diftongul *eoa* se scrie cu *e* după toate consoanele, cu excepţia lui [č], [ǵ] şi [ḱ], [ǵ]. Substantivul este o variantă al lui *liură*, regional, 'vagonet cu care se transportă piatra extrasă din mină[1] (**1**)', formă atestată în REV. CRIT. IV, p. 144. Cuvântul provine din germ. *Lore*.

Leógur s.n. (pl. *lioguri*) 'tabără militară', scris *liogur* într-o comunicare din Marginea, judeţul Rădăuţi, trebuie să fie o variantă a lui *lagăr* (< germ *Lager*), la care există şi varianta *loágăr*.

Lichineálă s.f., regional, 'împodobire, găteală'(CONV. LIT. XLIV, 396) este variantă a lui *lighineálă* (CONV. LIT., XLIV, p. 396; UDRESCU, GL.) – derivat de la *lighini* cu suf. *-eală,* verb reflexiv cu circulaţie prin Muntenia 'a se spăla şi a se găti îndelung' (I. CR. VIII, p. 87; UDRESCU, GL.), iar verbul, la rândul lui, derivă de la *lighean.*

Ligvan, -ă adj., regional, glosat „uşurel" de RĂDULESCU-CODIN, accentul nefiind notat; ar putea fi apropiat etimologic de adverbul *lăgán*, cu circulaţie prin Banat, însemnând 'domol' (GĂMULESCU, E. S., p. 147; L. COSTIN, GR. BĂN., p. 127).

Limár s.m. (Bot.; prin Bucovina) 'năvalnic' (**II a**) (*Phyllitis scolopendrium*) este înregistrat la BORZA, D. p. 129. Poate fi scris greşit în loc de *limbár*, care, prin Moldova, este şi nume de plantă, 'limba-cucului' (*Botrychium lunaria*), atestat tot la BORZA, D., p. 32.

Limujdér s.m., cu circulaţie prin Moldova, este un termen depreciativ pentru un om scandalagiu, viclean, afurisit (cf. SCRIBAN, D.; *Nichiduţă... se zbate, se cârneşte, se suceşte, nu-i chip! Se lipise limujderul de scaun şi pace!* FURTUNĂ, V., p. 12. *Ardă-te-ar holera, crancăule şi spânzuratule şi limujderiule, cum mi-ai spăriet tu fata şi băieţii şi cum ne-ai năruit hornu!* I. CR. XIII, p. 66); are şi variantele *lemujdér* (SCRIBAN, D.), *alimojdér* (*ibidem*). Este un derivat de la *lămujde* + suf. *-er.* La rândul său, *lămujde* este o variantă a substantivului *lămustie* 'mulţime (**1**)' (PRALE, în DA II_2, p. 90; SCRIBAN, D., p. 594; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980, com. din Oraviţa), cu variantele *lămúste* (SCRIBAN, D.; DA II_2,

p. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980), *lămóste* (SCRIBAN, D.; DA II_2, p. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980) şi *lămújde* (SCRIBAN, D.; DA II_2, P. 196; CIORĂNESCU, D. ET., 3 980). Pentru etimologia acestuia, DA trimite la *halamuşte* 'lume, guri multe' (PAMFILE, J. II).

Líndră s.f. este un termen depreciativ pentru o femeie uşuratică, înregistrat la TEAHA, C. N., p. 239 din zona Vaşcăului (satul Câmp). Ar putea fi socotit o variantă a lui *lándră*, cuvânt tot din Maramureş, având unul dintre sensuri identic cu al lui *lindră*, la care există şi o variantă *leándră*. Etimologic, cuvântul poate fi apropiat, fonetic şi semantic, de *léndăr* 'vagabond', din aceeaşi zonă (CV, 1951, nr. 3, p. 43).

Lineştós, -oásă adj., învechit, rar (înregistrat la1701), 'liniştit, calm' (*Vreamea iaste lineştoasă*. FN, p. 97), derivă de la *líneşte* (variantă a lui *linişte*) + suf. *-os*.

Lingáre s.f., învechit, rar, 'linguşire', utilizat de BĂRAC, cf. LR, 1983, p. 172, 173 (*S-au dat pre lângă dânsul cu lingări. ibidem*, p. 179), nu provine de la *a linge*, ci este un postverbal de la *a* (*se*) *lingări* care, pe lângă sensul de 'a linge', înseamnă şi 'a (se) linguşi, a încerca să câştige bunăvoinţa cuiva cu linguşiri'.

Lipícă s.f. denumeşte 'crusta care se formează deasupra unei răni; s p e c. boală de piele' (BARCIANU; JAHRESBER. VIII, P. 106; ALEXI, W.; SCRIBAN, D.) şi poate fi apropiat etimologic de verbul *a lipi*. Pentru *lipícă* (Entom.) 'molie **(1)**' (PONTBRIANT, D.; LM; DDRF) nu se poate propune, deocamdată, o etimologie plauzibilă. În afara acestora, în unele texte populare acelaşi complex sonor este rezultatul unor creaţii analogice, pornind de la cuvântul *lipici* 'ceea ce atrage, ceea ce încântă la cineva; farmec personal' sau 'plăcere (**1**), desfătare': *Avuţia îi da avuţiili, Lipica îi da lipiciu* (MAT. FOLK. *1 155*); *Ticnica îi da ticnelile, Lipica îi da lipiciul* (GR. S., VI, p. 128).

Lipopexíe s.f. (Med.) 'acumulare de grăsimi în ţesuturile organismului' este atestat în D. MED.; DN^3; acest din urmă dicţionar recurge pentru explicarea originii cuvântului la elementele greceşti λίπος 'grăsime' şi πῦζις 'fixare'. Termenul provine din fr. *lipopexie*, germ. *Lipopexie*.

Líptau s.n. 'brânză din lapte de oaie preparată în Transilvania şi în Ungaria' (ENC. AGR. III). Cuvântul are la origine numele propriu *Liptau*, cf. germ. *Liptauer*. Pentru acest preparat alimentar am auzit în Transilvania şi denumirea de *líptauer*.

Lírţă s.f. 'strat de mucegai care se formează pe suprafaţa vinului' este consemnat în ALR SN I, h. 244/95 (Scărişoara, judeţul Alba); din aceeaşi zonă (oraşul Câmpeni), adăugăm sensul de 'pieliţă' (**I 2**): *Carne cu lirţe.*

Lisciótcă s.f. 'cleşte de lemn pe care se înşiră perimetele de carmace' (GHELASE, U. P., p. 391) provine din rus. *лещедка*.

Lisotríh s.m., adj. este folosit într-un articol din „Contemporanul", II, p. 21, dedicat descrierii diferitelor tipuri de rasă umană şi înseamnă '(cel) cu părul lins': *Parte dintre lisotrihi formează... grupa tipurilor negre. Ei sunt în general inferiori oamenilor cu părul nelânos (lisotrihi).* Termenul are ca etimon fr. *lissotrique*.

Lístă[2] s.f. 'pată albă şi îngustă la unii cai, care se întinde de la frunte la bot', omonim al lui *listă*[1] 'tabel (**1**)', este împrumutat din fr. *liste* (< germ.), care, la rândul lui, este omonim cu *liste* 'listă' (< it.).

Líşcă s.f. este, regional, numele unei păsări (H III, p. 194, 386), mai precis 'lişiţă' (*Fulica atra*) (BĂCESCU, PĂS., p. 108) şi provine din bg. *лиска*.

Liúşcă adv. 'de-o parte' (Râmnicu-Vâlcea), atestat în LEXIC REG., p. 82, ar putea fi o formă provenită, în vorbirea allegro, din *las' că*.

Lizénă s.f. înseamnă 'ornament arhitectural în formă de fâşie': *Păreţii exteriori cu lizene şi arcade turtite, poartă şi ei urmele unor zugrăveli foarte bogate* (PĂCALĂ, M. R., p. 369); a fost împrumutat din germ. *Lisene*.

Loágher subst. este o formă a lui *lágăr*, care circulă prin Transilvania. Cu sensul de 'loc unde se adunau lemnele pentru a fi încărcate' a fost înregistrat în anchetele pe teren efectuate pentru *Tezaurul toponimic al României*[4], în localitatea Creaca din judeţul Sălaj. În Năsăud, cuvântul însemna odinioară 'loc unde se făceau exerciţii militare'; mai înseamnă şi 'arie, loc pentru depozitat materiale' (informaţiile ne-au fost furnizate de colegul Ion Istrate). În forma *lógher*, este consemnat cu sensul 'arie pe care se treieră cerealele'(COMAN, GL.; CHEST. II, 400/375). Etimonul este germ. *Lager*, iar sensurile la care ne referim aici au rezultat, prin extensie, de la 'tabără militară'.

Loávă s.f., prin Oltenia, 'timp, moment prielnic (pentru dezvoltarea plantelor); p. e x t. rod bogat; abundenţă (BARCIANU; ALEXI, W.): *Via a avut loavă.* CIAUŞANU, V., p. 176; cf. LEXIC REG., p. 42. Se foloseşte în mai multe expresii: *a fi lovă mare* = a se potrivi un timp ploios la momentul prielnic unei recolte bune (BARONZI, L., p. 112): *A fost lovă mare. S-a lovit ploaia tocmai la timp* (*ibidem*); *a găsi loava* = a avea noroc în urma unui concurs de împrejurări favorabil (BOCEANU, GL.); *a avea* (sau *nimeri*) *loava* (la ceva) = a avea noroc în întreprinderea unei acţiuni oarecare, a da lovitura (CIAUŞANU, V. p. 176; UDRESCU, GL.); *a-l lovi loava* (pe cineva) = a i se întâmpla cuiva un lucru favorabil, în mod neaşteptat, a da norocul peste cineva (CIAUŞANU, V., p. 176); *a* (*nu*) *îşi găsi loava* (cu cineva) = a (nu) îi merge bine, a (nu) se potrivi, a (nu) se înţelege cu cineva (UDRESCU, GL.). Are şi varianta *lóvă*. Considerăm că este un postverbal de la *a se lovi* cu sensul de 'a se potrivi'.

Lúdri s.n., prin Transilvania cu sensul de 'sanie, săniuţă' (ALR I 1, h. 695/200, com. din Câmpeni), cu varianta *ródli* (com. din Câmpeni), provine din magh. *ródli.*

Lufár s.m. (pl. *luferi*), 'peşte răpitor marin, cu corpul alungit şi turtit lateral, de cca 30-40 cm lungime, cu dinţi pe ambele maxilare' (*Pomatomus saltatrix*), este

[4] *Tezaurul toponimic al României. Transilvania (TTRT). Judeţul Sălaj*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

atestat în dicționare, enciclopedii şi lucrări de specialitate (SCRIBAN, D.; GHELASE, U. P. II, P. 329; LTR[2]; DEX), dar şi în literatura beletristică (*M-am minunat de vicleşugul simplu cu care se prind lufarii durdulii, cei mai gustoşi din peştii mării.* VOICULESCU, P. I, p. 17; *Facem caz mai ales de luferi şi stavrizi – peşti de mare.* SADOVEANU, O. X, p. 421; *Ne-aduse-n talgere pe masă... Veniți din verdea lui mătasă: Lufar, guvidii şi barbun.* PILLAT, P., p. 202). Are şi varianta *lúfăr* (pl. *luferi*). În dicționarul lui August Scriban se consideră că provine din neogreacă şi turcă; după MDA, etimologia este necunoscută. Propunem ca etimon ucr. *луфар.*

LEXICAL AND ETYMOLOGICAL NOTES
(*Abstract*)

The article approaches, from the lexical and etymological point of wiew, some entries în *Dicționarul limbii române* (DLR).

Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21